

سازمان خصوصی سازی
IRANIAN PRIVATIZATION ORGANIZATION

« گزارش اجمالی »

« ارزیابی شرکتهای کنترلی واگذار شده به بخش غیردولتی »

اسفند ۱۳۹۳

سید محمد علی

این گزارش تنها مربوط به مقایسه معیارهای عملکردی مدیریت شرکت‌های واگذار شده به بخش‌های غیردولتی است. به عبارتی تغییرات حادث شده نتیجه تصمیمات داخلی مدیران و سهامداران است و ارتباطی به شاخص‌های تاثیرگذار محیط بیرون از واحدهای واگذار شده ندارد. بدیهی است در صورت اجرای کامل سیاست‌های کلی اصل (۴۴) و هماهنگی محیط کسب و کار با اتخاذ تصمیمات مدیریتی بعد از انتقال مالکیت نتایج مثبت‌تر دیگری را به ثمر می‌رساند.

الف: تعریف خصوصی سازی

خصوصی‌سازی یک سیاست اقتصادی جهت تعادل بخشیدن میان دولت و دیگر بخش‌های اقتصادی با هدف ایجاد شرایط رقابت کامل و حصول بیشتر کارایی اقتصادی و اجتماعی است. خصوصی‌سازی با فراهم کردن فضای رقابت و ایجاد نظام حاکم بر بازار، بنگاهها و واحدهای خصوصی را وادار می‌نماید تا عملکرد کارآتری نسبت به بخش عمومی داشته باشند. در اکثر کشورها، خصوصی‌سازی به عنوان روشی جهت منطقی کردن ساختار اقتصادی، کاهش فشارهای مالی واحدهای دولتی، بالابردن کارایی منابع، گسترش مالکیت، تجهیز منابع مالی، حداکثر استفاده از تخصص‌های موجود، تقویت انگیزه‌های کاری، کاهش بوروکراسی و کاهش بار سنگین هزینه ارائه خدمات توسط دولت پذیرفته شده است، که شمار کثیری از کشورها یا این سیاست را اجراء نموده‌اند یا در حال اجرای آن هستند. اهداف خصوصی‌سازی در هر کشور با توجه به سیاست‌ها، برنامه‌های اقتصادی و راهبردهای کلی جامعه اتخاذ می‌شود. از آنجایی که راهبردها و برنامه‌های اقتصادی در کشورها متفاوت است، در نتیجه «خصوصی‌سازی» نیز در هر کشور به دنبال اهداف ملی و بومی خاص است و در هر کشور ممکن است اهداف خاص در اولویت قرار گیرد. در هر صورت آنچه از فرآیند خصوصی‌سازی مورد انتظار است اصلاح، استقلال و انعطاف‌پذیری در نظام مدیریت و انتقال مالکیت واحدهای دولتی به اشخاص حقیقی و یا حقوقی است. موضوعی که می‌تواند منجر به افزایش کارایی داخلی بنگاه‌ها و موسسات دولتی شود.

ب: ضرورت ارزیابی

یکی از مراحل لازم برای اطمینان از اجرای کامل «برنامه خصوصی‌سازی»، «تعریف و توسعه روش بهینه برای ارزیابی و سنجش عملکرد» می‌باشد. به عبارتی برای اجراء کامل برنامه خصوصی‌سازی در کشور لازم است در حین اجراء برنامه (با هدف جلوگیری از انحراف در اهداف تعریف شده برای برنامه خصوصی‌سازی) یا پس از اجراء برنامه خصوصی‌سازی (با هدف ارزیابی دستاوردهای برنامه خصوصی‌سازی با اهداف تعیین شده برای برنامه) روش مناسبی برای ارزیابی و سنجش عملکرد شرکت‌ها یا بنگاه‌های دولتی واگذار شده به بخش غیر دولتی، قبل از واگذاری و پس از واگذاری طراحی و اجراء گردد.

ج: پیشینه ارزیابی ها

سازمان خصوصی سازی بمنظور ارزیابی عملکرد بنگاههای واگذار شده پس از واگذاری (خصوصی سازی) در مقایسه با عملکرد آنها قبل از واگذاری، از سال ۱۳۸۷ اقدام به تدوین و اجرای مدل‌هایی در قالب مدل EFQM نموده است. در این راستا تاکنون ۴ گزارش ارزیابی و رتبه بندی با معیارها و زیر معیارهای متفاوت تهیه و ارائه گردیده است.

- ۱- سال ۱۳۸۷ ارزیابی و رتبه بندی ۲۸ شرکت بر اساس ۸ معیار
- ۲- سال ۱۳۸۸ ارزیابی و رتبه بندی ۳۳ شرکت بر اساس ۸ معیار
- ۳- سال ۱۳۸۹ ارزیابی و رتبه بندی ۳۸ شرکت بر اساس ۳ معیار و ۲۰ زیر معیار
- ۴- سال ۱۳۹۰ ارزیابی و رتبه بندی ۱۰ شرکت بر اساس ۵ معیار و ۱۷ زیر معیار

د: وظایف و اقدامات سازمان:

سازمان خصوصی سازی تنها نهاد واگذاری شرکتهای دولتی به بخش خصوصی بمنظور افزایش بهره‌وری، توسعه توانمندیهای بخش خصوصی و تعاونی، افزایش رقابت پذیری، سیاستگذاری و بسترسازی برای حضور موفق بنگاههای داخلی در بازارهای جهانی می‌باشد. این سازمان بطور مستمر، بمنظور سیاستگذاری و انتخاب نحوه مطلوب واگذاری، توانمندسازی بخش خصوصی و شناسایی نقاط ضعف و قوت شرکتهای کنترلی واگذار شده را ارزیابی می‌نماید. با توجه به نقش و اهمیت ارزیابی شرکتهای واگذار شده قبل و بعد از خصوصی سازی در سیاستهای کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و بمنظور ارائه گزارش جامع و قابل اتکاء از نظرات و تجربیات ۹ سازمان، مرکز و موسسه تخصصی، تحقیقاتی و پژوهشی (کمیته علمی) بشرح ذیل جهت طراحی مدل EFQM و انتخاب معیارها استفاده گردیده است.

- ۱- سازمان حسابرسی
- ۲- اتاق بازرگانی و صنایع و معادن و کشاورزی ایران
- ۳- سازمان ملی بهره‌وری ایران
- ۴- سازمان مدیریت صنعتی
- ۵- اتاق تعاون ایران
- ۶- مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی
- ۷- موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی
- ۸- مرکز آمار ایران
- ۹- موسسه تحقیقات اقتصادی دانشگاه تهران

ه: مدل انتخابی و تعاریف:

در ارزیابی صورت پذیرفته با ۷۲ شرکت مکاتبه گردید (پیوست). شرکتهایی انتخاب گردیدند که حداقل ۳ سال از زمان واگذاری آنها سپری شده و واگذاری بصورت سهام کنترلی صورت پذیرفته باشد. بر اساس تعاریف سهام کنترلی عبارت است از "حداقل میزان سهام مورد نیاز برای آن که دارنده آن قادر به تعیین اکثریت اعضاء هیات مدیره شرکت باشد". پس از مشخص شدن جامعه آماری، پرسشنامه و مدل ارزیابی با همفکری و همکاری کمیته علمی تدوین و طراحی گردید. در گام بعدی ضمن مکاتبه و مراجعه حضوری، اطلاعات ۵۴ شرکت تکمیل و جمع آوری اطلاعات مابقی شرکتهای کنترلی واگذار شده (۱۸ شرکت) در دست پیگیری می باشد.

مدل ارزیابی شامل ۴ معیار با عناوین "مالی و بورس"، "اقتصادی و بهره‌وری"، "اشتغال و منابع انسانی" و "مدیریت فرآیند و نوآوری" می‌باشد که هر کدام از معیارها دارای چندین زیر معیار است. از ۲۶ زیر معیار مورد بررسی ۲۳ معیار کمی و ۳ معیار کیفی می‌باشد. بنا به درجه اهمیت، امتیازات مختلفی نیز برای هر زیر معیار بشرح ذیل در نظر گرفته شده است:

جدول (۱) - معیار اول: مالی و بورس

ردیف	زیر معیار	امتیاز پیش بینی شده
۱	سود (زیان) سالانه	۴۰
۲	بازده دارایی‌ها	۴۰
۳	بازده حقوق صاحبان سهام	۵۰
۴	ارزش شرکت	۳۰
۵	نسبت هزینه مالی به مجموع بدهی	۱۵
۶	نسبت بدهی	۱۰
۷	خالص سایر درآمدها و هزینه‌های غیر عملیاتی به فروش خالص یا درآمد خالص حاصل از ارائه خدمات	۱۰
۸	فروش خالص یا درآمد خالص حاصل از ارائه خدمات	۲۰
۹	نسبت ارزش صادرات به فروش خالص یا درآمد خالص حاصل از ارائه خدمات	۱۵
۱۰	نسبت سود عملیاتی به فروش خالص یا درآمد خالص حاصل از ارائه خدمات	۴۰
۱۱	اقساط معوق	۳۰
	جمع	۳۰۰

جدول (۲) - معیار دوم: اقتصادی و بهره وری

ردیف	زیر معیار	حداکثر امتیاز پیش بینی شده
۱	بهره وری کل	۶۰
۲	بهره وری نیروی کار	۴۵
۳	بهره وری سرمایه	۴۵
۴	بهره وری انرژی	۴۵
۵	بهره وری مواد مصرفی	۴۵
۶	شاخص رقابت پذیری نیروی کار	۳۵
۷	تغییرات سرمایه	۲۵
جمع امتیازهای پیش بینی شده		۳۰۰

جدول (۳) - معیار سوم: اشتغال و منابع انسانی

ردیف	زیر معیار	امتیاز پیش بینی شده
۱	تعداد کل کارکنان	۱۵۰
۲	سرانه هزینه آموزش	۵۰
۳	ترکیب دانش مداری	۵۰
جمع امتیازهای پیش بینی شده		۲۵۰

جدول (۴) - معیار چهارم: مدیریت فرآیند و نوآوری

ردیف	زیر معیار	امتیاز پیش بینی شده
۱	بکارگیری سیستمهای نوین و امتیازات	۲۰
۲	استفاده از تکنولوژی جدید در خط تولید	۴۵
۳	ارائه محصول جدید	۴۵
۴	هزینه تحقیق و توسعه به کل هزینه	۲۰
۵	هزینه بازاریابی و تبلیغات به فروش	۲۰
جمع امتیازهای پیش بینی شده		۱۵۰

با اجرای مدل ارزیابی عملکرد طراحی شده برای شرکتهای مورد بررسی و ارزیابی عملکرد آنها در سه سال قبل از واگذاری و سال‌های پس از واگذاری، حاصل مطالعات، محاسبات، طبقه بندی امتیازات و تحلیل ارزیابی هر یک از این شرکتهای در این بخش به شرح زیر ارائه می‌شود. قبل از معرفی نتایج و یافته‌ها ذکر نکات زیر ضروری می‌نماید:

۱- امتیاز دهی، محاسبات و طبقه بندی انجام گرفته بر اساس تعاریف، مفاهیم و موازین مدل ارزیابی عملکرد در این پروژه می‌باشد. بدیهی است با تغییر تعاریف و روشهای محاسباتی مدل ارزیابی عملکرد و روش امتیازدهی معیارها و ارقام اطلاعاتی، نتایج و یافته‌های ارزیابی عملکرد متفاوت خواهد بود.

۲- تعاریف و روشهای امتیازدهی و ارزیابی عملکرد برای کلیه شرکتهای مورد بررسی به صورت یکسان و استاندارد انجام گرفته است تا بررسی تطبیقی نتایج ارزیابی عملکرد شرکتهای در سالهای قبل از واگذاری با سالهای پس از واگذاری دقت کافی را داشته باشد.

۳- در مقایسه تطبیقی اطلاعات و شاخصهای قبل و بعد از واگذاری، از میانگین آمارهای سه سال قبل و سالهای بعد از واگذاری استفاده شده است. در مواردی که شرکت مورد بررسی برخی از اطلاعات مورد نیاز مدل را، علی‌رغم پیگیریهای متعدد ارائه نکرده است ارقام آن ارقام صفر در نظر گرفته شده است. عدم اعلام اطلاعات از سوی شرکتهای سبب کاهش امتیازات و بالتبع کاهش رتبه در بین شرکتهای مورد بررسی گردیده است.

۴- ذکر این نکته مهم ضروری است که مقایسه و ارزیابی عملکرد ۵۴ شرکت واگذار شده از بخش دولتی به بخش خصوصی در سه سال قبل و سالهای بعد از واگذاری در قالب چهار معیار و ۲۶ زیر معیار به هیچ وجه به مفهوم ارزیابی کامل خصوصی سازی در کشور محسوب نمی‌شود و فقط عملکرد تعداد محدودی از شرکتهای را در دو مقطع زمانی قبل و پس از واگذاری نشان می‌دهد. برای ارزیابی خصوصی سازی ضروری است عوامل تکمیلی دیگری نیز برای مقطع زمانی بلند مدت‌تر در حوزه کلان و خرد اقتصادی مورد توجه و بررسی قرار گیرد.

و: نتایج

۱- بهره‌وری نیروی کار در ۴۴ شرکت از ۵۴ شرکت مورد بررسی، افزایش داشته است و در ۹ درصد شرکتهای مورد بررسی، بهره‌وری نیروی کار کاهش نشان می‌دهد.

۲- ۴۶ درصد شرکتهای مورد بررسی افزایش در بهره‌وری کل را تجربه نموده و ۲۰ درصد شرکتهای نیز کاهش جزئی در بهره‌وری کل را داشته‌اند.

۳- تعداد ۲۸ شرکت معادل ۵۲ درصد شرکتهای در شاخص رقابت‌پذیری نیروی کار رشد مثبتی را تجربه نموده‌اند.

۴- میانگین مجموع نیروی کار شاغل قبل از خصوصی‌سازی در ۵۴ شرکت ۱۲۶۴۴۰ نفر و بعد از خصوصی‌سازی ۱۲۶۵۸۲ نفر بوده است. بعبارت دیگر نرخ رشد میانگین کل افراد شاغل قبل و بعد از خصوصی‌سازی افزایش ۰/۱۱

درصدی را نشان می‌دهد. ۴۴ درصد از شرکتهای با استخدام و بکارگیری نیروی کار جدید اشتغال خود را افزایش داده و ۱۰ شرکت نیروی کار خود را حداکثر ۱۰ درصد کاهش داده‌اند.

۵- تعداد ۳۷ شرکت معادل ۶۹ درصد، ترکیب نیروی کار خود را بهبود داده و با استخدام نیروهای متخصص و دانشگاهی سعی در ارتقاء بهره‌وری کل و نیروی کار داشته‌اند. در رتبه‌بندی بعمل آمده تمامی ۱۰ شرکت برتر، ترکیب نیروی کار خود را تغییر داده و کارکنان با مدرک تحصیلی کارشناسی و بالاتر را بکار گرفته‌اند.

۶- تعداد ۲۰ شرکت با افزایش هزینه سرانه آموزش سعی در ارتقاء توان فنی و علمی کارکنان خود داشته‌اند. نتایج ارزیابی‌ها نشان می‌دهد که ۱۰ شرکت برتر نیز حائز این ویژگی بوده‌اند. در ضمن ۲۵ شرکت معادل ۴۶ درصد، تغییری در هزینه سرانه آموزش خود نداشته‌اند.

۷- فروش محصول و یا درآمد حاصل از ارائه خدمات ۴۸ شرکت معادل ۸۹ درصد شرکتهای مورد بررسی، رشد داشته است.

۸- تعداد ۳۵ شرکت با اعمال سیاستهای مدیریتی بازده حقوق صاحبان خود را افزایش داده‌اند.

۹- بازده دارایی‌های ۳۳ شرکت معادل ۶۱ درصد رشد نموده است. رشد بازده دارایی‌ها ناشی از فروش دارایی غیر مولد و استفاده بهینه از دارایی موجود شرکتهای بوده است.

۱۰- ۲۴ شرکت سرمایه ثبت شده خود را پس از واگذاری افزایش داده‌اند.

۱۱- میانگین سود خالص ۴۱ شرکت بعد از خصوصی‌سازی در مقایسه با قبل از خصوصی‌سازی رشد داشته است.

(پیوست)

اسامی شرکتهای کنترلی واگذار شده

نام شرکت	نام شرکت	نام شرکت
ماشین آلات صنعتی تراکتورسازی	پایساز	بانک تجارت
مهندسين مشاور صنعتی ایران	گسترش صنایع پایین دستی پتروشیمی	پالایش نفت تبریز
پتروشیمی ارومیه	بازرسی مهندسی صنعتی ایران	پتروشیمی رازی
بین المللی توسعه مهندسی پارس (پیدکو)	حمل و نقل بین المللی جمهوری اسلامی ایران	پتروشیمی شیراز
برق مشانیر	سیمان دشتستان	پمپهای بزرگ و توربین آبی
کابل‌های مخابراتی شهید قندی	تأمین مواد معدنی صنایع فولاد	تولید ادوات کشاورزی اراک-تاکا
ریل ابریشم	بازرسی کیفیت استاندارد	خدمات انفورماتیک راهبر
سموم علف کش	مپنا	دیزل سنگین
پاتله	شرکت پارس کانی	سیمان آرتا اردبیل
خدمات مهندسی خط و ابنیه راه آهن	حفاری شمال	سیمان خوزستان
صدرا امید چابهار	تولید آلومینیوم اراک	سیمان داراب
پالایش نفت تهران	بازرگانی پتروشیمی بین الملل	سیمان هگمتان
هواپیمائی ایران ایرتور	بیمه دانا	کشت و صنعت جیرفت
توسعه راههای پارس	صنایع تجهیزات نفت تهران	کشت و صنعت شهید رجائی
هیپکو	بانک صادرات	گروه ملی صنعتی فولاد
بازرگانی پتروشیمی	ملی مس	نفت شیراز
موسسه آموزشی و پژوهشی سینا	شرکت مخابرات ایران	نیرپارس
راهبران پتروشیمی	خیبر	هلیکوپتری ایران
شرکت گسترش صنایع ریلی ایران	مطالعات طرحهای جامع فلزات	پالایش نفت بندرعباس
پیمانکاری عمومی صنایع فولاد گسترش	شرکت خدماتی غیر صنعتی گاز ایران	ماشین سازی لرستان
شرکت پخش سراسری کالای کالبر	مهندسين مشاور توسعه راه آهن ایران - مترا	سیمان خاش
شرکت کشاورزی ودامپروری ... آباد	ساختمانی گسترش و نوسازی صنایع ایران	مس مزرعه
شرکت پژوهش و مهندسی جوش ایران	شرکت تکنیکان تکنولوژی وساخت صنایع	صنایع هوایی ایران
سیمان هرمزگان	فولاد مبارکه اصفهان	پالایش نفت اصفهان